

על אי-הציות לחוק

טליה זומר, כיתה י"א

בדיאלוג "קריטון", שנכתב על ידי אפלטון, סוקרטס וקריטון מקיימים דיון אתי שמטרתו להבין מה החלטה המוסרית ביותר: לברוח מהכלא או לסבול את העונש? הדיון מתעסק בשאלות רבות ואחת מן החשובות היא: "האם חובה לציית לחוקי המדינה באופן מוחלט?". לדעתי, חובתנו כלפי עצמנו, כלפי החברה, וכלפי המדינה לא לציית באופן עיוור לכל חוקי המדינה בעיקר אם יכול להיות שאינם צודקים.

חובתנו כלפי עצמנו לא לציית לכל חוקי המדינה באופן עיוור כשחוקי המדינה עושים לנו עוול. לדעתי, על ידי ציות מוחלט אנחנו מאפשרים למדינה להשתמש בכוח הרב שלה נגדנו, ולמעשה אנו נותנים לה לצבור יותר כוח מעלינו ומעל שאר אזרחיה, כוח שיהיה קל מאוד לנצל לטובתה בעתיד. למשל, בגרמניה הנאצית היטלר החל להעביר חוקים וצווים שונים שהוא טען שהם בעד העם הגרמני. בפועל, החוקים האלו העבירו את כל הכוח והסמכות אליו (חוק ההסמכה לדוגמה) מידי העם. אמנם המפלגה הנאצית האמינה שטובת הגזע הארי היא בעדיפות הראשונה בהעברת חוקים אלו, אך זה לא היה המקרה מפני שהיא גרמה לאפלייה ושנאה בקרב אזרחיה, ובסופו של דבר רצון לעשות עוול כלפי אותם אנשים שנזקקים. דבר זה משפיע על כל האזרחים כאחד ולכן יש חובה מוסרית על כל אחד מהם להילחם למען עצמו כנגד המדינה במידה וחוקיה אינם צודקים.

יתר על כן, חובתנו המוסרית כלפי החברה האזרחית מסביבנו להיאבק למען אלו שהחוק מפלה. זה מפני שלרוב, לאוכלוסייה המופלית קשה מאוד להילחם בעד עצמה. לדוגמה, אם ניקח את המצב בישראל, כ-25% מהתלמידים לא יכולים ללמוד במהלך כל תקופת הקורונה לאור המצב הסוציו-אקונומי של משפחתם. כתוצאה ממצב זה, לילדים רבים אין מחשבים כדי ללמוד מרחוק, לכן, נוצרת מציאות שבה העשירים מתפתחים ומתקדמים בזמן שהעניים נשארים עוד יותר מאחור. בשביל להילחם בחוסר השוויון המובהק שנובע מהחלטות הממשלה, האזרחים הפריבילגים שיש להם את הזמן ואת הכסף להשקיע במאבק מחוייבים מוסרית לעזור לאותם ילדים שמאבדים את שנות חינם. אם האזרחים הפריבילגים אינם נאבקים בממשלה הם בהכרח משתפים איתה פעולה ולכן גם הם אחראים לעוול שנעשה לאותם ילדים. לאור הדברים שהצגתי בפסקה זאת, אפשר להסיק שזוהי חובתה המוסרית של החברה להיאבק במדינה בהנחה שחוקיה אינם צודקים.

יש הטוענים, כמו סוקרטס, שצריך לציית באופן מוחלט לחוקי המדינה מפני שזוהי חובתנו האזרחית. לדעת אנשים אלו, אם אנחנו הסכמנו לגור במדינה בה אנו חיים ויש באפשרותנו לצאת מאותה מדינה, יש לנו חובה אזרחית למלא את כל הוראותיה. לדעתי עקרון זה שגוי בכמה מובנים. ראשית, עקרון זה יכול להיות נכון במצב בו כל החוקים צודקים ואינם עושים עוול על שום חלק באוכלוסייה. העובדה היא שעד היום לא הייתה מדינה אחת שבה השלטון לא עשה טעויות ולא הפלה אף אוכלוסייה או אדם. לכן, טענה זו למעשה לא רלוונטית ולא צודקת. שנית, אם אנחנו חושבים לרגע על המדינה כאילו שהיא המתעמל שסוקרטס דיבר עליו באנלוגיה שלו בדיאלוג "קריטון". למתעמל הזה יש שתי אפשרויות, להקשיב לקהל שעצותיו יכולות להוביל את גופו לטמיון או להקשיב למאמן המומחה שיודע איך לשפר את גוף המתעמל ולהביא אותו למיטב. באנלוגיה הזאת סוקרטס משווה את הקהל לאי צדק (עוול), את המאמן המומחה לצדק, ואת הגוף של המתעמל לתבונה שלנו, למוסר שלנו. ככל שהמתעמל (המדינה) בוחר במאמן (בצדק) כך הוא משפר את גופו (התבונה), ולהפך אם הוא בוחר להקשיב לקהל (אי הצדק). לפיכך, זוהי חובתנו המוסרית של האזרח להילחם למען קיומה הצודק של המדינה, אנחנו צריכים להילחם כדי לשמור על דרכה הנכונה של המדינה כך שלא תבחר באי הצדק. אם קורה מצב שהיא בוחרת באי צדק, אז אנחנו אזרחיה מחוייבים מוסרית להיאבק למען המדינה.

לסיכום, טיעוניו של סוקרטס אולי רלוונטים למדינה האוטופית שסוקרטס חשב שהיא אתונה, אבל כיום, בכל מדינה יש חורים שחורים שמאיימים לבלוע את הכל. בשביל שדבר כזה לא יקרה, זוהי חובתנו המוסרית כלפי עצמנו, כלפי חברתנו, וכלפי מדינתנו להציל את הכל מהחור השחור. ואולי אפילו להפוך את העולם למקום טוב יותר.